

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

LAUSUNTO

15.3.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 8/2024 vp)

Talentia kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkemyksensä hallituksen esityksestä aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevasta hallituksen esityksestä. Talentia ei kannata ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia. Lausunnossamme tarkastelemme esitystä erityisesti palkansaajien aikuiskoulutustuen osalta. Korostamme, että niin työntekijöiden kuin työnantajien maksamilla työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitetun aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ei vähennä julkisia menoja, mikä on asetettu esityksen yhdeksi tavoitteeksi.

Aikuiskoulutustuki lisää sosiaali- ja kasvatusalojen osaamista sekä työvoiman tarjontaa

Talentian jäsenenä olevat sosiaalialan laillistetut ammattihenkilöt sosiaalityöntekijät, sosionomit, geronomit ja kuntoutuksen ohjaajat sekä varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen sosionomit ovat rahoittaneet aikuiskoulutustuella niin erilaista ammatillista muunto-, jatko- ja täydennyskoulutusta kuin ammatillisen kelpoisuuden sosiaali- ja kasvatusalojen eri tehtäviin tuottavia opintoja.

Hallituksen esityksenkin mukaan he ovat edistäneet näin sekä omaa osaamistaan että henkilöstön saatavuutta sosiaali- ja kasvatusaloilla: Toimialoittaisessa tarkastelussa palkansaajien aikuiskoulutustuen käyttö painottuu erityisesti sosiaali- ja terveysaloille, jotka vuonna 2021 edustivat 19 prosenttia työllisistä ja 36 prosenttia tuensaajista. Vuonna 2022 opiskeltavista aloista suosituin ala tuensaajien keskuudessa oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (33 prosenttia). Tutkintojen tasolla on huomattava, että sosiaalialan sosionomeista noin joka viides oli vuosina 2018–2021 saanut valmistumista edeltävinä vuosina aikuiskoulutustukea. Kaikista aikuiskoulutustuen saajista 56 prosentilla on kotitaloudessa alaikäisiä lapsia.

Matalapalkkaisilla naisvaltaisilla aloilla työvoiman saatavuuteen vastaamiseksi erilaiset taloudelliset tuet uuden osaamisen hankkimiseksi ovat keskeinen väline. [Etlan vuoden 2021 tutkimuksen](#) mukaan myös aikuiskoulutustuen työllisyys- ja ansiovaikutukset ovat suurimpia sosiaali- ja terveysalalla. Talentian tuoreen vuoden 2024 [Työolobarometrin](#) mukaan lähes kaksi kolmesta vastaajasta (n=1743) uskoo, että kouluttautuminen on avuksi heidän työhönsä asettamien tavoitteiden saavuttamisessa.

Vuorotteluvapaan poisto kohdentuu naisiin

Aikuiskoulutustuen ohella hallituksen esityksellä lakkautettaisiin myös vuorotteluvapaajärjestelmä. Vuorotteluvapaa painottuu hallituksen esityksen mukaan niin ikään terveys- ja sosiaalipalveluihin sekä koulutukseen: vuorottelukorvausta vuonna 2021 saaneista noin kolmannes työskenteli terveys- ja sosiaalialalla, kun kaikista työllisistä osuus oli noin 18 prosenttia. Vastaavasti koulutusosalalla työskenteli noin 15 prosenttia vuorottelukorvauksen saaneista. Vuorottelukorvausta vuonna 2022 saaneista naisten osuus oli 68 prosenttia. Näin vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamisen vaikutukset kohdistuvat siten enemmän naisiin kuin miehiin.

Talentian vuoden 2024 [Työolobarometrin](#) mukaan joka toinen sosiaalialan korkeakoulutettu harkitsee hakeutuvansa johonkin muuhun oman alansa työhön. Joka kolmas taas pohtii alan vaihtoa ja työpaikkaa jollaan kokonaan toisella alalla (n=2532). Sosiaalialan töitä ei myöskään pidetä kovin vetovoimaisina. Vuorotteluvapaan kaltaisen kuormittavasta työstä irtioton mahdollistavan järjestelmän lakkauttamisen voi perustellusti olettaa lisäävän työn- ja alanvaihtohalukkuutta.

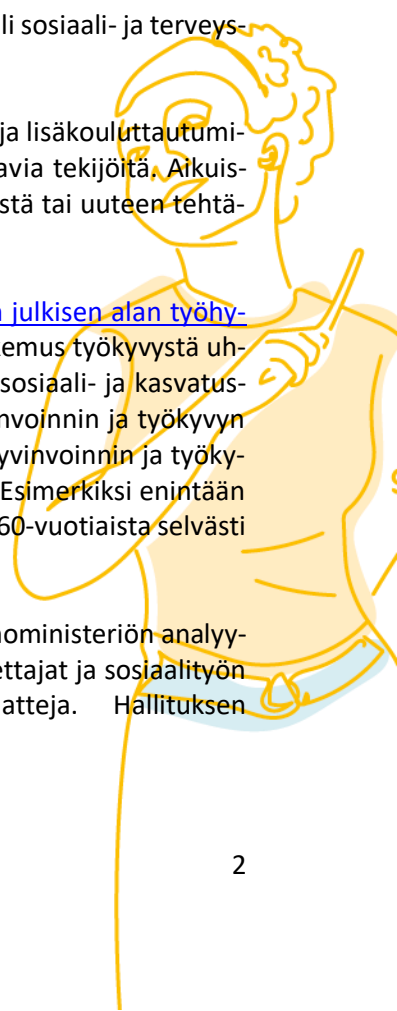
Naisvaltaisilla työvoimapula-aloilla on investoitava eri-ikäisiin osaajiin

Hallituksen esityksen mukaan aikuiskoulutustuen lakkauttamisella ei arvioida olevan merkittäviä negatiivisia vaikutuksia työssä jaksamiseen ja työurien pituuteen. [Työllisyysrahaston vuoden 2023 tutkimus aikuiskoulutustuen koetuista vaikutuksista](#) kuitenkin toteaa, että enemmistö vastaajista koki kuormitusta nykyisessä työssään, pohti alan vaihtoa, koki tarvitsevänsä korkeamman tutkinnon tai halusi kehittyä oma-aloitteisesti nykyisessä työssään. Työllisyysrahaston mukaan työn kuormittavuuteen liittyvien tutkimustulosten huomioon ottaminen osoittaa, että tuki on erittäin hyödyllinen myös korkeakoulutetuille. Vastaajista 66 % koki, että opintovapaa vaikutti työssäjaksamiseen merkittävästi myös opintojen jälkeen. Tutkimukseen vastanneista lähes kolmannes työskenteli sosiaali- ja terveysalalla.

Talentia kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalialalla osaamisen kehittäminen ja lisäkouluttautuminen ovat merkittäviä työmotivaatioon, työn imuun ja työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Aikuiskoulutustuen avulla voidaan tukea työkykyisyyttä, mahdollistaa uralla etenemistä tai uuteen tehtävään siirtymistä. Tämä puolestaan lisää työssä jaksamista ja pidentää työuria.

Huomattava on, että erityisesti sosiaalialalla ja varhaiskasvatuksessa on [Kevan julkisen alan työhyvinvointi 2022 tutkimus](#) kertoo henkisen kuormituksen kasvaneen. Samalla kokemus työkyvystä uhkaa heikentyä. Talentian vuoden 2024 [Työolobarometrin](#) mukaan enemmistö sosiaali- ja kasvatusalalla työskentelevistä vastaajista (52 %) prosenttia uskoo oman alan työhyvinvoinnin ja työkyvyn näkymien olevan heikkenemässä. Alle 40-vuotiaiden näkemys oman alan työhyvinvoinnin ja työkyvyn kehittymisestä ovat jonkin verran negatiivisemmat kuin tätä iäkkäämpien. Esimerkiksi enintään 30-vuotiaista 58 prosenttia suhtautuu tältä osin tulevaisuuteen kielteisesti. 51–60-vuotiaista selvästi harvempi (45 %) ajattelee samoin.

Samanaikaisen työvoimapulan kanssa yhtälö on haastava. Työvoima- ja elinkeinoministeriön analyysin [Työvoiman saatavuus ja kohtaanto 1/2024](#) mukaan varhaiskasvatuksen opettajat ja sosiaalityön erityisasiantuntijat edustavat molemmat tämänhetkisiä työvoimapula-ammattajeja. Hallituksen

esityksessä viitataan tutkimustulokseen (Kauhanen & Virtanen 2022), jonka mukaan julkisen talouden hyöty koulutuksesta on keskimäärin sitä suurempi, mitä matalampi henkilön lähtökoulutustaso on ja mitä nuorempi henkilö on. Kuitenkaan esimerkiksi sosiaalityön työvoimapulaan koulutustarjonnan kohdentaminen yksinomaan nuorimpiin ikäluokkiin ei tuo ratkaisua. Alaspesifi tuore suomalainen [tutkimus sosiaalityön opiskelijoiden urapreferensseistä](#) toteaa, että työvoimapulaan vastaamiseksi koulutusväyliä tulisi tarjota myös vanhemmille (> 46 vuotta) opiskelijoille, jotka preferoivat sosiaalityön osa-alueista nimenomaan työvoimapulasta kärsivää asiakastyön sektoria. Vastaavia tuloksia on saatu myös ulkomaisissa tutkimuksissa.

Aikuiskoulutustuki ei ole lakkautettavissa ilman korvaavaa tukimuotoa

Hallituksen esitystä käsiteltäessä ovat valmistumassa sosiaali- ja terveysministeriön työuran aikaista jatkuvaa oppimista kehittävän työryhmän ehdotukset keinoista, joilla koulutuksen tuoma hyöty katkaisi siitä aiheutuvat kustannukset sekä siitä, millaisia muutoksia ehdotukset edellyttäisivät työnantajilta, julkiselta koulutusjärjestelmältä ja koulutuksen järjestäjiltä. Työryhmän sidosryhmätilaisuudessa 5.3.2024 esittämä keinovalikoima muun muassa lainaperusteisuudesta ja opintotuen kehittämisestä, opintovapaan kokonaisuudistuksesta ja työn ohella opiskelusta eivät mahdollista naisvaltaisen sosiaali- ja kasvatusalan matalan palkkatason asiantuntijoiden osaamisen kehittämistä ja osaamistason nostoa eivätkä ne kannusta ratkaisemaan työvoiman saatavuuden ja pitovoiman ongelmia.

Aikuiskoulutustukea ei siten tule lakkauttaa ilman korvaavaa tukimuotoa, joka vastaa sosiaali- ja kasvatusalan korkeakoulutettujen osaamisen kehittämisen tarpeisiin työurien kestävyttä ja työelämän tasa-arvoa samalla edistäen. Huomioon on otettava myös kansallinen tavoite korkeakoulutettujen määrän lisäämisestä. Uuden tukimuodon tulee soveltua joustavasti erilaisiin elämäntilanteisiin ja -vaiheisiin, mikä edellä esitetyn perusteella lisää työvoiman saatavuutta.

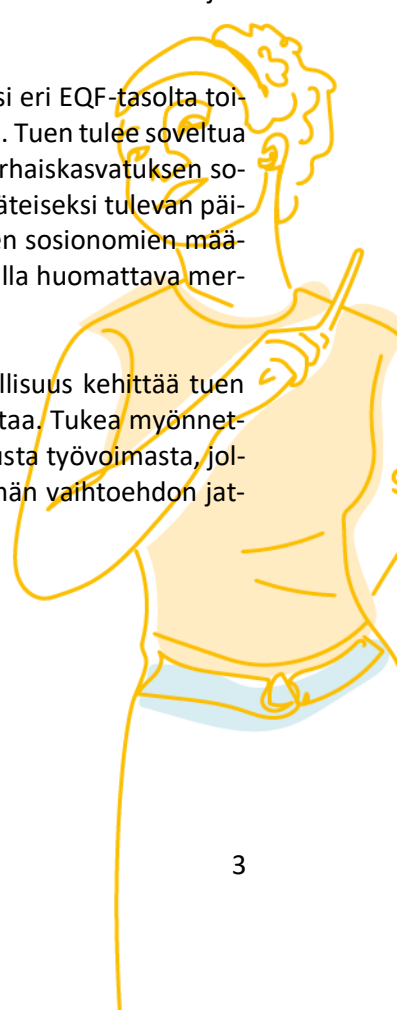
Tukea tulee olla mahdollista käyttää niin osaamistason nostamiseen esimerkiksi eri EQF-tasolta toiselle sekä samalla EQF-tasolla tapahtuvan erikoistavan osaamisen hankkimiseen. Tuen tulee soveltua myös säännellyn ammatillisen pätevöitymisen opiskeluun kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuuden hankkimiseen. Varhaiskasvatuksen vuonna 2030 lakisääteiseksi tulevan päiväkodin henkilöstön rakenne edellyttää merkittävää lisäystä varhaiskasvatuksen sosionomien määrässä. Tämän tavoitteen saavuttamisessa on kouluttautumista tukevilla etuuksilla huomattava merkitys.

Hallituksen esityksen muissa toteuttamisvaihtoehtoissa tuodaan esiin mahdollisuus kehittää tuen kohdentumista siten, että tuettavaan koulutukseen sisällytettäisiin tarveharkintaa. Tukea myönnettäisiin tällöin esimerkiksi vain sellaisille koulutusaloille, joilla on pulaa koulutetusta työvoimasta, jolloin tuki vastaisi paremmin työmarkkinoiden tarpeisiin. Talentia kannattaa tämän vaihtoehdon jatkoselvittämistä.

SOSIAALIALAN KORKEAKOULUTETTUIEN AMMATTIJÄRJESTÖ TALENTIA RY

Jenni Karsio

Jaana Manssila

puheenjohtaja

erityisasiantuntija

